

Archeologienota

Kortrijk, Papenstraat 17-19
Deel 2: Programma van Maatregelen

Inhoud

1	Administratieve gegevens	1
2	Overzicht maatregelen.....	2
3	Gemotiveerd advies.....	3
3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	3
3.2	Waardering archeologische vindplaatsen	3
3.3	Impactbepaling	4
3.4	Bepalingen van de maatregelen	4
3.4.1	Kennispotentieel verder (voor)onderzoek	4
3.4.2	Volledigheid van het vooronderzoek.....	5
4	Programma van Maatregelen	6
4.1	Administratieve gegevens	6
4.2	Onderzoeksopdracht	6
4.2.1	Afbakening opgravingszone	6
4.2.2	Onderzoeksdoelstellingen	6
4.2.3	Onderzoeksvragen	6
4.3	Maatregelen proefputtenonderzoek.....	7
4.3.1	Methoden en technieken.....	7
4.3.2	Eventuele afwijkende methodiek.....	9
4.4	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.....	9
4.5	Sloopvoorwaarden	9
4.6	Potentieel vervolgtraject na archeologisch vooronderzoek.....	10
5	Lijsten.....	11
5.1	Plannenlijst.....	11
6	Bibliografie	12

1 Administratieve gegevens

Algemeen

Naam site	Kortrijk, Papenstraat 17-19
Ligging	Papenstraat 17-19, Stad Kortrijk, provincie West-Vlaanderen
Kadaster	Stad Kortrijk, Afdeling 1, Sectie G, Percelen 89D en 99
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2021-0171
Reeds uitgevoerd vooronderzoek	Bureauonderzoek (2020L122)
Bewaarplaats archief	BAAC Vlaanderen

Actoren

Auteur	Evelyn Schynkel
Betrokken actoren	/
Betrokken derden	/

Plangebied

Oppervlakte plangebied	302 m ²
Oppervlakte advieszone	302 m ²
Kartering gewestplan	Woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde

2 Overzicht maatregelen

Advies	Oppervlak / aantal	Tijdstip	Voorwaarde
Proefsleuvenputten	12,5 m ² / 2 proefputten van 2,5m op 2,5m	Toegankelijkheid terrein	Aktename van de archeologienota + sloop huidige bebouwing ¹

¹ Zie hoofdstuk 4.5 Sloopvoorwaarden

3 Gemotiveerd advies

3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Uit het historisch onderzoek en de cartografische bronnen blijkt dat het plangebied al vrij vroeg bewoond is geweest. Nog voor het midden van de 1^e eeuw na Chr. ontwikkelt zich de vicus van Kortrijk op beide oevers van de Leie, waarbij het plangebied met vrij grote zekerheid binnen deze vicus is gelegen. Op het einde van de Romeinse periode wordt de vicus gedeeltelijk verlaten en zal zich uit de overgebleven kern een vroegmiddeleeuwse bewoningskern ontwikkelen. Of het plangebied binnen deze vroege bewoningskern is gelegen is niet duidelijk. In de 9^e eeuw slaan de Noormannen hun winterkamp op in Kortrijk en bouwen de plaats uit tot een halfcirkelvormig kamp op de zuidelijke Leieoever. De westelijke begrenzing zou hierbij aan de Leiestraat zijn gelegen. In dat geval ligt het plangebied buiten deze vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Deze kern zal zich echter gedurende de komende eeuwen verder uitbreiden, tot in de 13^e eeuw een eerste stadsomwalling wordt gebouwd. Op een plattegrond van Jacob van Deventer uit de 16^e eeuw is deze omwalling nog zichtbaar en situeert het plangebied zich duidelijk binnen deze omwalling. Het plangebied kent dus met zekerheid een continue bewoning vanaf de 13^e eeuw tot op heden. Mogelijk gaat deze bewoning terug tot in de Romeinse periode.

3.2 Waardering archeologische vindplaatsen

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan met vrij grote zekerheid gezegd worden dat er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen, maar er is wel een continue bebouwing aanwezig binnen het plangebied vanaf de 13^e eeuw v. Chr. tot op heden. Mogelijk gaat deze bebouwing verder terug tot in de Romeinse periode, wanneer het plangebied vermoedelijk binnen de Romeinse vicus is gelegen, die zich vanaf de 1^e eeuw na Chr. ontwikkelde op beide oevers van de Leie.

In de omgeving werden slechts weinig Romeinse resten aangetroffen. Op een zuilenmonument na, quasi onmiddellijk ten noorden van het plangebied gelegen, betreft het voornamelijk enkele vondsten van aardewerk. Een groot deel van de Romeinse sporen en resten is vermoedelijk gedurende het eeuwenlange verstedelijkingsproces in de middeleeuwen vernietigd geraakt. Mogelijk bevinden zich Romeinse resten binnen het plangebied, al is de verwachting eerder klein te noemen. Gezien de ligging van het plangebied in een stadskern, is er voor de perioden vóór de Romeinse tijd, de metaaltijden en de prehistorie, een zeer lage tot geen verwachting.

Sporen en restanten van het middeleeuwse Kortrijk zijn daarentegen wel in grote getale in de omgeving van het plangebied aangetroffen. Het gaat daarbij vooral om elementen van de stadsversterking en de verschillende burchten en kloosters die zich op verschillende tijdstippen op verschillende plaatsen hebben ontwikkeld. Deze elementen worden evenwel niet binnen het plangebied verwacht. Er is wel een vrij hoge verwachting van sporen van middeleeuwse woningen of latere perioden en eventuele ambachtelijke activiteiten binnen het plangebied. Op slechts 100m ten zuiden van het plangebied werden immers verschillende kuilen met middeleeuws pottenbakkersafval aangetroffen. Door de aanwezigheid van de Sint-Michielskerk, opgericht in 1607, net ten oosten van het plangebied bestaat er een kleine kans dat ook begravingen binnen het plangebied aangetroffen kunnen worden. Omdat het klooster, waarvan deze kerk deel uitmaakte, zich waarschijnlijk aan de westelijke zijde van de kerk situeert is de kans op het aantreffen daarvan eerder klein.

Gezien de ligging van het plangebied binnen de historische stadskern van Kortrijk mag een complexe stratigrafie van de site verwacht worden.

3.3 Impactbepaling

In eerste instantie dienen sloopwerken uitgevoerd te worden. De impact op de ondergrond zal hierbij voor de gehele oppervlakte van het plangebied ca. 50cm bedragen. Ter hoogte van de kelders zal de impact tot 2m diepte bedragen, voor een beperkte oppervlakte van samen ca. 60m². De vloerplaat van de woningen zal tot 60cm onder de vloerpas worden geplaatst, voor een totale oppervlakte van ca. 150m². Aan de randen komt een sleuffundering van 40cm die plaatselijk tot 80cm diep zal gaan. Voor de aanleg van de tuin worden geen grote bodemingrepen gepland en zal de impact er niet dieper reiken dan de impact van de sloopwerken, voor een totale oppervlakte van ca. 150m². Vooraan op het terrein en centraal zullen respectievelijk twee septische en twee regenwaterputten worden geplaatst tot ca. 3m. diep. Bij alle voorgaande dieptes dient nog een buffer in rekening worden gebracht van ca. 20cm.

3.4 Bepalingen van de maatregelen

3.4.1 Kennispotentieel verder (voor)onderzoek

In de omgeving werden slechts weinig romeinse resten aangetroffen. Op een monument na, quasi onmiddellijk ten noorden van het plangebied gelegen, betreft het voornamelijk enkele vondsten van aardewerk. Een groot deel van de romeinse sporen en resten is vermoedelijk gedurende het eeuwenlange verstedelijkingsproces in de middeleeuwen vernietigd geraakt. Mogelijk bevinden zich romeinse resten binnen het plangebied, al is de verwachting eerder klein te noemen. Mochten deze toch binnen het plangebied voorkomen, zou dit potentieel een zeer grote kenniswinst voor de romeinse vicus van Kortrijk betekenen.

Sporen en restanten van het middeleeuwse Kortrijk zijn daarentegen wel in grote getale in de omgeving van het plangebied aangetroffen. Het gaat daarbij vooral om elementen van de stadsversterking en de verschillende burchten en kloosters die zich op verschillende tijdstippen op verschillende plaatsen hebben ontwikkeld. Deze elementen worden evenwel niet binnen het plangebied verwacht. Er is wel vrij hoge verwachting van sporen van middeleeuwse woningen of latere perioden en eventuele ambachtelijke activiteiten binnen het plangebied. Deze sporen zouden een grote kenniswinst met zich meebrengen over de middeleeuwse occupatie en eventuele activiteiten voor deze zone binnen de Kortrijkse stadskern. Er is ook een lage verwachting op het aantreffen van begravingen die in verband staan met de Sint-Michielskerk net ten oosten van het plangebied, opgericht in 1607 als deel van een Jezuïetenklooster. Indien deze aangetroffen worden brengt dit een zeker kennispotentieel met zich mee over het Jezuïetenklooster en haar bewoners.

3.4.2 Volledigheid van het vooronderzoek

METHODE	MOGELIJK	NUTTIG	SCHADELIJK	NOODZAKELIJK	MOTIVATIE
GEOFYSISCH ONDERZOEK	NEE	NEE	NEE	NEE	IS NIET MOGELIJK OMDAT HET GEHELE TERREIN IS BEBOUWD.
VELDKARTERING	NEE	NEE	NEE	NEE	IS NIET MOGELIJK OMDAT HET GEHELE TERREIN IS BEBOUWD.
LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	NEE	NEE	NEE	NEE	IS NIET NUTTIG IN EEN STADSCONTEXT OM DE COMPLEXE STRATIGRAFIE IN KAART TE BRENGEN.
VERKENNEND/ WAARDEREND BOORONDERZOEK	NEE	NEE	NEE	NEE	IN STADSCONTEXT WORDT GEEN STEENTIJD POTENTIEEL MEER VERWACHT
PROEFPUTTEN- ONDERZOEK STEENTIJD	NEE	NEE	NEE	NEE	IN STADSCONTEXT WORDT GEEN STEENTIJD POTENTIEEL MEER VERWACHT
PROEFSLEUVEN/ PROEFPUTTEN ONDERZOEK	JA	JA	NEE	JA	DIT IS NODIG OM DE STRATIGRAFIE VAN DE SITE IN KAART TE BRENGEN EN TE BEPALEN INDIEN OPGRAVING TOT OP NIVEAU VAN VERSTORING NUTTIG KAN ZIJN.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan met vrij grote zekerheid gesteld worden dat er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen, maar er is wel een continue bebouwing aanwezig binnen het plangebied vanaf de 13^e eeuw v. Chr. tot op heden. Mogelijk gaat deze bebouwing verder terug tot in de Romeinse periode, wanneer het plangebied vermoedelijk binnen de Romeinse vicus is gelegen, die zich vanaf de 1^e eeuw na Chr. ontwikkelde op beide oevers van de Leie. Gezien de lokalisering binnen een stadskern, kan er een complexe stratigrafie worden verwacht. Om beter inzicht in deze stratigrafie te verkrijgen en te bepalen op welke niveaus zich archeologische niveaus bevinden is vooronderzoek onder de vorm van proefputten het meest aangewezen.

4 Programma van Maatregelen

4.1 Administratieve gegevens

Naam site	Kortrijk, Papenstraat 17-19		
Ligging	Papenstraat 17-19, Stad Kortrijk, provincie West-Vlaanderen		
Kadaster	Stad Kortrijk, Afdeling 1, Sectie G, Percelen 89D en 99		
Coördinaten	Noordwest:	x: 72115.32	y: 169238.86
	Noordoost:	x: 72144.50	y: 169245.84
	Zuidwest:	x: 72117.39	y: 169229.70
	Zuidoost:	x: 72147.70	y: 169235.89
Oppervlakte advieszone	302 m ²		

4.2 Onderzoeksopdracht

4.2.1 Afbakening opgravingszone

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat de kans heel groot is dat in het plangebied intacte archeologische waarden aanwezig kunnen zijn. Het volledige terrein dient dan ook onderzocht te worden. De oppervlakte van de advieszone bedraagt 302 m².

4.2.2 Onderzoeksdoelstellingen

De doelstellingen van het verder vooronderzoek zijn dezelfde als de algemene doelstellingen van het vooronderzoek, zijnde het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische site en de karakteristieken en bewaringstoestand van deze site, alsook een analyse van stratigrafische context en de impact van de geplande werken.

4.2.3 Onderzoeksvragen

Bodem, stratigrafie en paleolandschap

- Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?
- Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?
- Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:
 - o Wat is de aard van dit niveau?
 - o Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?
 - o Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?
 - o Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?

Sporen en structuren algemeen

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

4.3 Maatregelen proefputtenonderzoek

4.3.1 Methoden en technieken

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie wordt door BAAC Vlaanderen bvba een vooronderzoek met ingreep in de bodem geadviseerd. Dit vooronderzoek bestaat uit proefputtenonderzoek. Een **vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten** heeft als doel een nauwkeuriger zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw en gaafheid van de te onderzoeken zones alsook de aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van sporen in te schatten. Na dit onderzoek kunnen er uitspraken gedaan worden over de archeologische waarde van de totaliteit van het terrein door een beperkt, maar statistisch representatief deel van dat terrein te onderwerpen aan archeologisch onderzoek. Dit representatief staal laat ons toe om de archeologische verwachting te toetsen en een gefundeerde uitspraak te doen over de totale archeologische waarde van het terrein en over het kennispotentieel van een mogelijk vervolgtraject. Dit doel wordt met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt. Zowel het deel van het terrein dat onderzocht wordt als het deel van de sporen dat opgegraven wordt, is steeds statistisch representatief en laat toe uitspraken te doen over het geheel van het terrein. Er werd niet gekozen voor een standaard proefsleuvenonderzoek daar de stratigrafie binnen de onderzoekslocatie vermoedelijk complexer zal zijn dan in een rurale context. Samengevat komen vrijwel alle ruraal gelegen terreinen in aanmerking voor een proefsleuvenonderzoek. Uitzonderingen zijn echter terreinen (of delen van terreinen) met een hoge verwachting voor muurwerkarcheologie, een verwachting op een complexe antropogene bodemstratigrafie en vuursteenconcentraties. Deze worden immers beter onderzocht aan de hand van proefputten.

Een proefputtenonderzoek wordt toegepast op terreinen met een middelhoge tot zeer hoge en bijzondere archeologische verwachting en waarbij een complexe stratigrafie wordt verwacht. In regel is de kans op archeologische sporen op deze terreinen niet uit te sluiten tot zeer waarschijnlijk, maar steeds onzeker. Verder is de aard, ruimtelijke spreiding en bewaringstoestand van deze sporen onbekend. Daarnaast geeft het proefputtenonderzoek ook een gedetailleerd inzicht in de bodemopbouw van het terrein.

Algemene bepalingen

Voor de algemene bepalingen aangaande de uitvoering van proefputtenonderzoek wordt verwezen naar de relevante hoofdstukken in de Code van Goede Praktijk.

Specifieke methodologie

Inplanting proefputten

Binnen het plangebied worden twee proefputten ingepland van 2,5 m op 2,5m ter hoogte van de meest noordelijke geplande regenwater- en septische put, net naast de aanwezige kelders. Op die manier kan een zicht worden verworven op de stratigrafie van de site en op welke niveaus zich mogelijk archeologische lagen bevinden.

Selectie vondsten

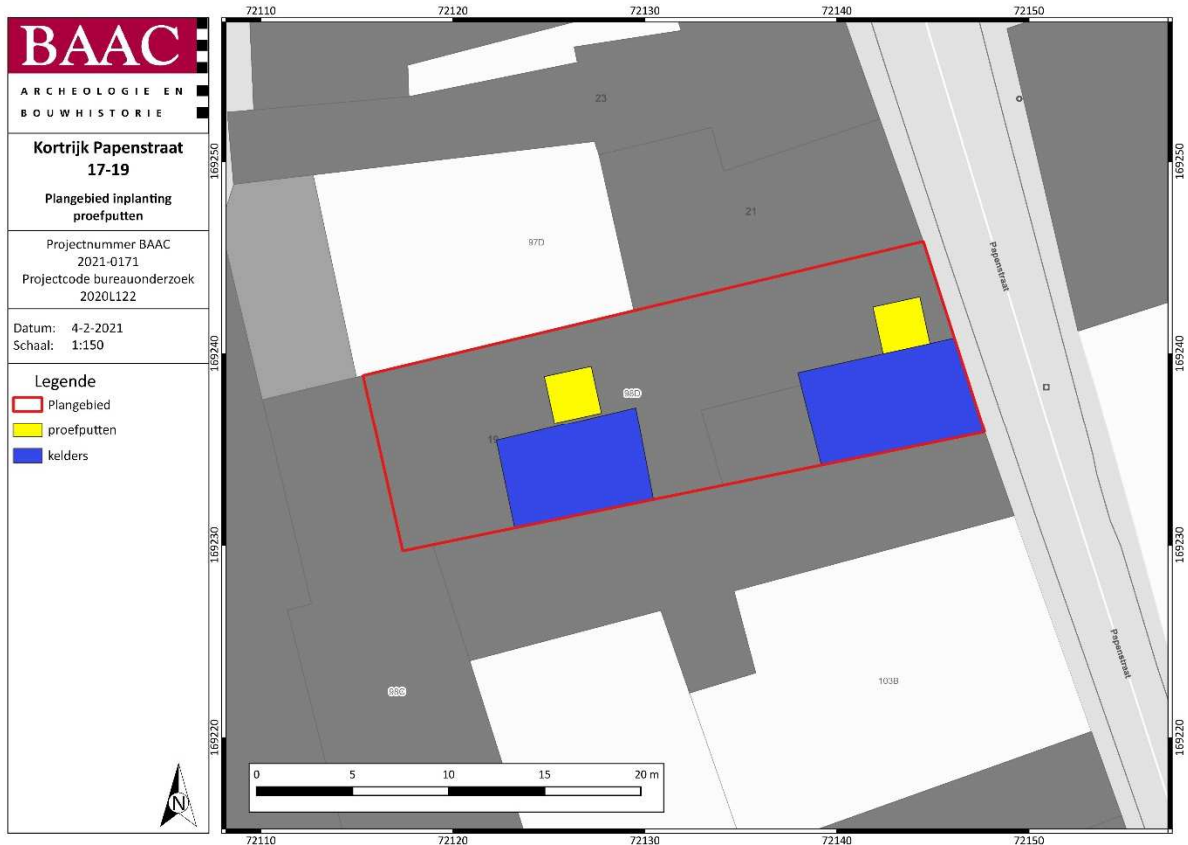
Alle vondsten die tijdens de aanleg van de proefputten en het opschaven, couperen en afwerken van de sporen worden aangetroffen, worden verzameld en geregistreerd. Bij relevante archeologische sporen of bodemeenheden wordt daarenboven actief op zoek gegaan naar vondsten. Enkel in sporen met een duidelijk recente ouderdom worden niet alle vondsten systematisch ingezameld.

Staalname

Er worden in regel geen stalen genomen tijdens het onderzoek. Enkel gevoelige en relevante archeologische sporen of bodemeenheden worden indien gewest bemonsterd. Deze bemonstering kadert echter niet binnen het beantwoorden van de onderzoeksvraagstelling zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen. Dergelijke staalname en mogelijke verdere analyse van deze stalen dient dan ook bijkomend gemotiveerd te worden en gekaderd te worden binnen bijkomende onderzoeksvragen.

Referentieprofielen

Tijdens het proefputtenonderzoek worden bijkomende referentieprofielen geregistreerd, teneinde een zo representatief mogelijk beeld te bekomen van de bodemkundige en stratigrafische opbouw van het plangebied. Vervolgens worden deze per laag of horizont lithologisch en bodemkundig beschreven. Belangrijke bodemeigenschappen, zoals textuur, oxidoreductie, kalkgehalte, biologische processen, chemische processen, mineralogische processen en bodemhorizonten werden gedetermineerd en beschreven. De beschrijving van de profielen gebeurde conform de FAO guidelines for soil description en de Code van Goede Praktijk. De aangetroffen bodems werden gedetermineerd conform het Belgisch bodemclassificatiesysteem.

Plan 1: Inplanting proefputten (digitaal; 1:250; 04.02.2021).

4.3.2 Eventuele afwijkende methodiek

In regel wordt het proefputtenonderzoek uitgevoerd zoals voorgesteld in de specifieke methodologie. Indien bepaalde omstandigheden een afwijkende methodologie of techniek vereisen, wordt dit door de erkende archeoloog gemotiveerd in de nota.

4.4 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Mochten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

4.5 Sloopvoorwaarden

De bestaande bebouwing in het plangebied zijn gebouwen van voor de jaren '70 van de vorige eeuw. De sloop ervan zit vervat in de stedenbouwkundige aanvraag. De gebouwen mogen voorafgaand aan het archeologisch onderzoek worden gesloopt tot op het maaiveld. Ondergrondse structuren mogen hierbij niet worden verwijderd. Vloerplaten en de verhardingen mogen voorzichtig worden verwijderd. De onderfundering ervan moet daarentegen onaangeroerd blijven

4.6 Potentieel vervolgtraject na archeologisch vooronderzoek

Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek zijn diverse vervolgstappen mogelijk:

- Vrijgave

Wanneer het archeologisch potentieel van het terrein volledig behaald werd, kan een vrijgave geadviseerd worden. Er is in dit geval in het kader van de geplande werken geen bijkomende kenniswinst te behalen door middel van verder onderzoek.

- Opgraving

Wanneer nog kennisvermeerdering mogelijk is na het reeds uitgevoerde vooronderzoek, is verder onderzoek nuttig. De vastgestelde archeologisch waardevolle zones van het plangebied zullen geadviseerd worden voor opgraving, wanneer deze verstoord zullen worden bij de uitvoering van de geplande werken. De rapportage hiervan en het natuurwetenschappelijk onderzoek na afloop van de opgraving maakt deel uit van het archeologisch traject.

- Behoud in situ

Behoud in situ kan plaatsvinden wanneer de geplande werken de aanwezige waardevolle archeologisch resten niet bedreigen of in zulke mate kunnen aangepast worden, zodanig dat dit behoud kan gegarandeerd worden. Het advies voor behoud in situ omvat een duidelijke beschrijving van de maatregelen die hiervoor noodzakelijk zijn.

- Een combinatie van voorgaande opties

Het plangebied kan opgedeeld worden in zones, waarbinnen verschillende van bovenstaande adviezen van toepassing zijn. De opdeling wordt in het eindadvies duidelijk opgemaakt en in kaart gebracht en een programma van maatregelen voor elk van deze zones wordt opgesteld.

De keuze van het vervolgtraject wordt op basis van al het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek gemaakt, beschreven en gemotiveerd in de nota, die in akte genomen dient te worden. Indien uit het vooronderzoek met ingreep in de bodem blijkt dat een opgraving noodzakelijk is, dient dus rekening gehouden te worden met de uitvoering van deze opgraving, alsook de uitwerking van de opgravingsresultaten, het uitvoeren van natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie en restauratie. De specifieke invulling van de uitwerking van de opgravingsresultaten, van het natuurwetenschappelijk onderzoek en van de conservatie en restauratie zullen in het programma van maatregelen van de nota van het onderzoek in uitgesteld traject worden vastgelegd. Verder onderzoek in de vorm van een opgraving kan pas uitgevoerd worden, wanneer de vergunning voor de geplande werken verleend werd en na het uitvoeren van de melding aanvang onderzoek door de erkende archeoloog.

5 Lijsten

5.1 Plannenlijst

Plan 1: Inplanting proefputten (digitaal; 1:250; 04.02.2021).....	9
---	---

6 Bibliografie

AGIV, 2020. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at:
https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.